

Hoe een CJG buffers van ouderschap kan versterken

Samenvatting

De eigen kracht van gezinnen en jeugdigen versterken, is in het jeugdbeleid een geaccepteerd doel. Daar moet het versterken van de kracht van ouders onderdeel van zijn. In dit artikel staat ouderschap centraal en hoe een CJG 'ouderschapsgroei' kan bevorderen en bijdragen aan het versterken van de processen die ouderschap kunnen bufferen. Een oudervriendelijke CJG erkent ouders als een opzichzelfstaande doelgroep én als opdrachtgevers voor de steun aan hun kind. Zo'n CJG bestaat uit oudervriendelijke professionals met kennis van de ontwikkeling van het kind én van ouderschap, die transparant werken en een niet veroordelende werkrelatie opbouwen met ouders.

Trefwoorden: CJG, visieontwikkeling, ouders, versterken van eigen kracht, buffers, ouderschapsgroei, Ouderschapsstagnatie, ouder als opdrachtgever, ouder als doelgroep

Margreth Hoek is eigenaar van Bureau Hoek geeft advies en verricht onderzoek rond jeugdbeleid en ouderschap.

E-mailadres: mamhoek@planet.nl

Ouders zijn eindverantwoordelijk voor de opvoeding én hebben de vrijheid om hun kind naar eigen inzicht groot te brengen. Daarover zijn we het politiek, professioneel en maatschappelijk eens in Nederland. In het jeugdbeleid is het een geaccepteerd doel om de eigen kracht van gezinnen en jeugdigen te versterken. Het versterken van de kracht van ouders moet daar onderdeel van zijn. Echter, bemoeienis van ouders onderling, van de maatschappij, overheid en professionals met het grootbrengen van kinderen gaat gepaard met manoeuvreren tussen betrokkenheid en terughoudendheid. Dit spanningsveld tussen betrokkenheid en terughoudendheid kenmerkt onder meer het beleid over opvoedingsondersteuning (Hoek, 2008) en is niet alleen aanwezig in de politieke arena, maar ook in het maatschappelijke debat, in de spreekkamer van een CJG en op het schoolplein. Niet alleen ouders onderling tasten de ruimte tussen betrokkenheid en terughoudendheid af, maar ook iedereen die beroepsmatig met ouders te maken heeft. Dit spanningsveld beïnvloedt ons spreken over opvoeden en ouder-

schap. Opvallend daarbij is, dat de stem van ouders over het grootbrengen van een kind veelal ontbreekt. In dit artikel staat ouderschap centraal en hoe een CJG 'ouderschaps-groei' kan bevorderen. Deze focus op ouders betekent niet dat het kind uit het zicht raakt. Het ouderperspectief kan het kindperspectief niet vervangen. In het dagelijkse leven staan zij naast elkaar en zijn zij onlosmakelijk met elkaar verbonden. Belangrijk is dat ouders, hulpverleners, beleidsmakers en wetenschappers het ouder- en het kindperspectief naast elkaar plaatsen. Om naast de kracht en de kwetsbaarheid van het kind ook de kracht en de kwetsbaarheid van ouders te zien. Alleen dan heb je oog voor de twee belangrijkste partijen die betrokken zijn bij het grootbrengen. Pas dan kunnen de volgende vragen beantwoord worden: Hoe is het ontstaan van opvoedproblemen te verklaren? Wat ondersteunt of buffert ouders? Hoe kan een CJG deze buffers versterken? Aan de hand van deze vragen wordt toegewerkt naar een CJG visie op ouders en ouderschap.

Opvoeden is een zwarte doos

De wenselijk geachte terughoudendheid van de rijksoverheid bij het grootbrengen van kinderen, brengt een lacune in het beleidsdebat opvoedingsondersteuning met zich mee. In beleidsteksten die naar de Tweede Kamer worden gestuurd, is ideevorming over opvoeden minimaal want het past een (liberale) overheid niet om ideeën te formuleren over wat het 'goede' is in het leven. Volgens confessionele partijen is het maatschappelijk middenveld en het gezin de juiste plek om hierover te spreken. Daarnaast wordt in de beleidstukken ook weinig aandacht geschonken aan ouders. Het woord 'ouders' ontbreekt veelal. Als ouders al worden genoemd, dan is het als de eindverantwoordelijken van de opvoeding. Aandacht voor hun ervaringen en inspanningen is er niet. Ook ontbreekt de stem van ouders en hun inbreng in het beleidsdebat. Daarmee is er geen zicht op de vraag hoe het beleid ouderschap kan steunen.

In *Ontheemd ouderschap* wordt aangetoond dat diverse ministeries tussen 1979 en 2002 in totaal vier verschillende beleidsverhalen over de noodzaak van opvoedondersteuning ontwikkeld hebben (Hoek, 2008). Een verhaal van ontplooiing, van gelijke kansen, van preventie en van controle. In deze beleidsverhalen wordt opvoeden gezien als oorzaak van én als oplossing voor allerlei maatschappelijke problemen, zoals: onderwijsachterstand, gedragsproblemen en jeugdcriminaliteit. Het willen voorkomen van deze problemen, in het belang van het kind en in het belang van de samenleving, legitimeert de betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij de opvoeding. De overheid veronderstelt dat de meeste ouders zich vanzelf tot 'goed genoeg' opvoeders ontwikkelen en oordeelt dat de als risico bestempelde ouders met behulp van opvoedingsondersteuning het opvoeden (alsnog) kunnen leren. Ondanks deze aandacht voor opvoeden, ontbreekt in de politieke arena een inhoudelijk debat. Opvoeden wordt dan wel benoemd als oorzaak én oplossing voor allerlei problemen, maar wat het precies is, en hoe het bijdraagt aan het ontstaan van maatschappelijke problemen en wanneer niet, dat blijft onbesproken. In het beleidsdebat blijft opvoeden een zwarte doos. Wat maakt nu dat de ene ouder zich schijnbaar vanzelf ontwikkelt tot een 'goed genoeg' opvoeder? En hoe kan het dat bij een andere de ouderschapsgroei stagneert?

Ouderschap van dichtbij

De meeste definities van ouders of ouderschap zijn heel praktisch: ouderschap is het hebben en opvoeden van kinderen (Van der Pas, 2003; Weille, 2011). Van der Pas heeft in haar proefschrift ouderschap gedefinieerd als een ethische positie van de ouder ten opzichte van het kind. Ouderschap impliceert een besef van verantwoordelijk-zijn. Dit is een impliciet aanvaard besef van een ethisch commitment dat bij alle ouders altijd (onbewust) op de achtergrond aanwezig is. Van der Pas' definitie is een aanname die methodisch werken met ouders mogelijk maakt.

Kwalitatief onderzoek beschrijft ervaringen van prille ouders die aansluiten bij dit idee van besef van verantwoordelijk-zijn (Hoek, 2010). Dit besef speelt als alarmbel een belangrijke rol in ouderschaps groei want prille ouders willen het juiste doen maar hebben tegelijkertijd vaak geen idee hoe. Opvoeden is 'learning on the job' en bij de geboorte wordt geen gebruiksaanwijzing meegeleverd. Bij prille moeders overheersen gevoelens van verwarring en een verstoord besef van de eigen identiteit. Of zoals een moeder het uitdrukte: 'Het is alsof ik naar een film kijk, dit is niet mijn leven, dit is het leven van iemand anders.' (Rogan et al., 1997, p. 881). Ouderschaps groei behelst meer dan zorg voor de baby: prille ouders moeten hun leven en alle aspecten daarvan opnieuw uitvinden.

Tegelijkertijd wordt op een of andere manier van ouders verwacht dat zij hoogvolwassen zijn, opofferingsgezind, stressbestendig en dat zij een kind dus zonder moeite grootbrengen (Van der Pas, 2005). Ook het beleid opvoedingsondersteuning veronderstelt dat de meeste ouders zich vanzelf ontwikkelen tot goede opvoeders. Deze mythes maskeren de inzet en de worsteling van ouders en vergroten de kwetsbaarheid van ouders omdat zij als norm fungeren. Een (prille) moeder heeft geen idee hoe invulling te geven aan haar besef van verantwoordelijk-zijn, maar zij meet zich wel af aan ideeën over het maakbare kind, intuïtief ouderschap en 'supermama' (Wilkins, 2006). Maatschappelijke opvattingen resoneren mee in het interne proces van morele oordeelsvorming. Moeders moeten die mythes weerstaan en hun eigen verhaal daartegenover zetten. Zij vallen in eerste instantie geheel terug op hun eigen krachten, en als zij hulp vragen ook op informele hulpbronnen en professionele steun (Christie, Poulton & Bunting, 2007). Het duurt even, maar langzaam krijgen deze vrouwen weer grip op hun leven. Grotere en kleinere 'goede ouder'-ervaringen vertellen hen dat ze op de juiste weg zitten. Beetje bij beetje krijgen ze zelfvertrouwen, maar de ouderlijke kwetsbaarheid blijft, want opvoeden leer je met vallen en opstaan en als je denkt dat je 'het' onder de knie hebt, is je kind alweer in de volgende fase.

Tijdens het proces van grootbrengen is, volgens Van der Pas, zicht krijgen en -houden op het kind essentieel. Ouderschaps groei loopt vast wanneer ouders de reacties van hun kind niet registreren en geen basis hebben om hun handelingen aan te passen. Ouders wikken en wegen over de timing en het doseren van vijf soorten gedragingen: bieden van veiligheid en verzorging, zicht houden op het kind, eisen stellen en grenzen trekken. De kunst van het opvoeden ligt niet in het zich eigen maken van een van deze gedragingen, maar in het timen en doseren ervan: niet te vroeg en niet te laat, niet te veel en niet te weinig – of het om eten gaat, bedtijd, alcohol – wat ook. Opvoeden stopt

niet voordat het kind volwassen is en gaat ook door wanneer de omstandigheden niet meewerken, bijvoorbeeld als vader of moeder ziek is, er ontslag dreigt, of dealers de buurt onveilig maken.

Haperende buffers

Wat gebeurt er als ouderschapsgroei stagneert? Baert (2001, p. 89) beschrijft dit treffend: 'Deze ouders zijn het zicht op hun invloed kwijt. Ze hebben "alles geprobeerd" om het gedrag van hun kind in rechte banen te leiden, en ze slagen er niet in. Het kind lijkt in handel en wandel compleet "autonoom" te worden: het kind laat zich niet beïnvloeden, sturen, terechtwijzen, kortom, er is geen opvoeden meer aan. Ouders ervaren het alsof hun gedrag geen effect meer heeft, dat wat ze doen of nalaten geen verschil maakt. Omdat opvoeden de allereerste taak is van ouders, werkt dit verlamvend.'

Van der Pas (2005) ontwikkelde een denkmodel om het ontstaan van opvoedproblemen te verklaren. Wat maakt dat ouders onder ongunstig lijkende omstandigheden toch goed blijven opvoeden? Dit komt volgens haar door vier buffers die samenwerken en het proces van grootbrengen beschermen tegen de impact van de klassieke risicofactoren, zoals echtscheiding, armoede, enzovoort. Die blijven riskant, maar de vier buffers zijn samen sterker. Ze zijn specifiek en van cruciaal belang voor ouderschap. Hieronder worden deze vier buffers en enkele haperingen besproken.

De eerste buffer zijn de 'goede ouder'-ervaringen die ouders laten weten dat ze het als ouder nog niet zo slecht doen. Zonder deze ervaringen stagneert ouderschapsgroei en wordt het ouderschap zwaar. Hoe zwaar is hiervoor al door Baert beschreven: ouders ervaren alsof hun gedrag geen effect heeft. Ze zijn het zicht op hun invloed kwijt. Zo geformuleerd lijken 'goede ouder'-ervaringen beperkt tot de ouder-kindrelatie, maar dat is onjuist. Een kind grootbrengen gebeurt niet in een van de wereld afgesloten luchtbel (Weille, 2011). Ook in de interactie met anderen kunnen ouders ervaren dat zij een 'goede ouder' zijn, of juist niet. Ouders zijn zich heel bewust van de blikken van anderen die al dan niet meewillend meekijken. Solidariteit tussen ouders is niet vanzelfsprekend. Ouders maskeren hun kwetsbaarheid door het spelen van het-toneelstuk-van-de-goede-ouder én door te oordelen over andere ouders. In vergelijking met de buurvrouw doen zij het zo slecht nog niet (Hoek & Miley, 2012). Verder zou contact met professionals een 'goede ouder'-ervaring moeten zijn voor ouders. Ouderbegeleiding is in die zin een morele opdracht. Een bezoek aan een oudervriendelijk CJG is een 'goede ouder'-ervaring omdat professionals oog hebben voor de inzet van ouders en hen weer zicht geven op hun mogelijkheden tot invloed op hun kind.

De tweede buffer is de *metapositie*, waar ouders het dagelijkse geharrewar overstijgen en reflecteren. Zij stellen zichzelf vragen over het kind, het opvoeden, hun uitgangspunten, reacties en acties. Stagnaties in de ouderschapsgroei treden op wanneer ouders beperkingen hebben bij het zelfstandig innemen van de metapositie en niet tot reflectie komen (Van der Pas, 2005) of wanneer ouders geen zicht krijgen op hun kind.

Denk aan verslaving, psychische problemen en verstandelijke beperkingen bij ouders, waardoor ze te weinig oog hebben voor de belangen van het kind en hetgeen er op hun ouderlijke werkvloer gebeurt.

Stagnatie kan ook optreden wanneer ouders vastlopen in hun reflectie, of er simpelweg niet aan toekomen. Vastlopende reflectie kan ontstaan naar aanleiding van een puzzelkind, een traumatische ervaring met het kind, of het ontbreken van overstemming tussen ouders (Van der Pas, 2003). Ook kan dit komen door een sociale erfenis die ouders niet als een inspiratiebron maar als een last ervaren (Bolt, 2000; Dijkstra, 2000; Vanhee et al., 2001) of door opspelende emoties als gevolg van een belastende sociale erfenis (Dijkstra, 2000; Shapiro, 2006a; 2006b; Shapiro, Fraiberg & Adelson, [1980] 2006). Niet alle ouders kunnen en willen voortbouwen op hoe zij zelf zijn grootgebracht. Een oudervriendelijk CJG heeft oog voor ouders die moeite hebben om zelfstandig de metapositie in te nemen én voor vastlopende reflectie. Professionals begeleiden ouders bij het innemen van de metapositie zodat ouders zelf kunnen bekijken wat er precies aan de hand is en welke oplossingen mogelijk zijn.

Taakverdeling is de derde buffer. Idealiter kunnen en willen ouders taken delen met hun (levens)partner, de opvang, de grootouders, school, enzovoort. Bij taakverdeling tussen ouders gaat het volgens Baartman (2011) om afstemming van wie wat doet en hoe dat wordt gedaan. Vooral dit laatste blijkt belangrijk bij het grootbrengen van een kind. Ouders onderwerpen niet alleen zichzelf aan een kritische beschouwing, maar ook de partner en andere medeopvoeders.

Overigens kan en wil niet iedereen terugvallen op zijn persoonlijk netwerk (Bolt, 2000). Als de buffer taakverdeling hapert, kunnen ouders overbelast raken waardoor ze ook niet meer toekomen aan reflectie. Reflectie kan dus vastlopen, simpelweg omdat de juiste sparringpartners ontbreken. Reflecteren gebeurt niet in een vacuüm; ouders praten met anderen en verzamelen informatie en zijn selectief in met wie zij hun zorgen delen. Vaak hebben zij al een hele weg afgelegd voordat zij aankloppen bij formele instanties (Blaak, 2011; Doorten & Bucx, 2011). Hulp zoeken gaat gepaard met een mengsel van bezorgdheid, boosheid, schaamte, hulpeloosheid en andere diepgevoelde emoties (Shapiro, 2006b). Een oudervriendelijk CJG heeft oog voor ouders met een klein netwerk maar ook voor onenigheid of ontevredenheid bij de taakverdeling. Zij helpt ouders een ondersteunende taakverdeling te realiseren.

Het solidaire dorp – de vierde buffer – is nodig om een kind groot te laten groeien, maar ook ouders hebben een solidaire gemeenschap nodig. Deze solidaire gemeenschap onderkent dat ouders een belangrijke maatschappelijke taak vervullen en heeft oog voor hun kwetsbaarheid. Een solidaire gemeenschap vormt een complex geheel waarbij vier zaken op elkaar inspelen: ideologie, wet- en regelgeving, instituties op micro en mesoniveau. Bij al deze zaken is een attitude gewenst waardoor ouders zich gesteund voelen (Hoek et al., 2012). Een solidaire gemeenschap is extra belangrijk voor ouders die aan niemand vragen durven te stellen, noch aan zichzelf noch aan anderen, omdat

hun zelfvertrouwen is vernietigd. Denk bijvoorbeeld aan ouders die als kind uit huis zijn geplaatst. Hun ouderlijk functioneren gaat gepaard met grote verlangens, diepe angsten, veel onmacht en opvoedingsverlegenheid. Boven alles willen ze hun kind de ervaring van uithuisplaatsing besparen. Zij hebben zich voorgenomen het anders en vooral beter te doen dan hun eigen ouders, maar een innerlijke inspiratiebron ontbreekt. Zij weten ook dat de buitenwereld hard over hen kan doordelen, aldus Vanhee et al. (2001). Een oudervriendelijke CJG draagt bij aan een maatschappelijk vertoog dat ruimte biedt voor de brede betekenis van ouderschap. Een vertoog dat oog heeft voor hun inzet, worsteling en ervaringen. Ook is een CJG een ontmoetingsplek in 'het dorp' waar ouders vanzelfsprekend terecht kunnen voor onderlinge uitwisseling, steun, advies of hulp bij het grootbrengen van hun kinderen.

Naar een CJG visie op ouderschap

De beschrijving van de buffers maakt inzichtelijk dat stagnatie van de ouderschaps-groei meestal niet één maar verschillende oorzaken kent. Op basis hiervan kan vorm en inhoud worden geven aan een visie op ouderschap in een CJG. Hieronder wordt een begin gemaakt met een uitwerking van zo'n visie. Het uitgangspunt is dat een CJG zich solidair toont met ouders en als onderdeel van 'het dorp' bijdraagt aan het versterken van de buffers rond het ouderschap. Een CJG toont zich solidair met de kwetsbaarheid en waardeert de inzet van ouders door ook in hun visiedocumenten aandacht te schenken aan ouders en ouderschap. Zij erkennen ouders als een opzichzelfstaande doelgroep én als opdrachtgever van de steun aan hun kind.

Ouders een opzichzelfstaande doelgroep

Binnen Centra voor Jeugd en Gezin en andere instellingen wordt de positie van ouders verstevigd. Ouders kunnen bijvoorbeeld worden ingezet als onderzoekers zodat opvoedingsondersteuning meer aansluit bij wat ouders als steun ervaren (zie: Ouders als onderzoekers, 2012) of als mede-eigenaren van het Centra voor Jeugd en Gezin. Maar het belangrijkste is dat een CJG ouders herkent en erkent als een opzichzelfstaande doelgroep met eigen wensen en behoeften en een eigen identiteit die zich in de loop van het ouderschap steeds verder ontwikkelt (Stern et al., 1998). Ouderschap is belangrijk in het leven van mensen. Ouders moeten zoveel mogelijk gesteund worden, zodat zij zich naar eigen tevredenheid kunnen blijven ontwikkelen als ouder. Een CJG draagt bij aan het welbevinden van ouders en is sensitief voor de diverse rollen die een ouder vervult: zoals werknemer, vrijwilliger, mantelzorger.

Ouder is doelgroep van het reguliere contact

Als een CJG ouders herkent en erkent als een opzichzelfstaande doelgroep, dan moet worden nagedacht over hun specifieke behoefte aan steun. Een CJG denkt na over de contactmomenten met ouder en kind vanuit het perspectief van de ouder. Wat zijn belangrijke overgangsmomenten in het leven van het kind, en of ouders waarbij extra

stress wordt ervaren en steun relevant is? Denk ook aan het effect van belangrijke overgangen op het leven van de ouder zelf. Deze kunnen evengoed uitgangspunt voor het contactmoment zijn: het weer gaan werken van de moeder, de overgang van het kind naar de basisschool, of de overgang naar voortgezet onderwijs, maar ook belangrijke overgangen in de leefsituatie van de ouder zoals: een nieuwe baan, verhuizing, scheiding, verlies van partner, werkeloosheid, enzovoort. Allemaal omstandigheden waarbij ouders de steun van een professional of uitwisseling met lotgenoten kunnen waarderen.

Daar zijn waar ouders hun vragen stellen

Ouders hebben vragen, maar aan wie stellen zij die het liefst? Waarom doen ze dat, en zijn ze tevreden met de antwoorden die ze krijgen? En wat betekent dit vervolgens voor het aanbod van een CJG?

Uit het gezinsrapport van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat ouders in eerste instantie praten met kennissen en vrienden. En uit kwalitatief onderzoek naar opvoednetwerken blijkt dat ouders kieskeurig zijn in de keuze van hun gesprekspartners. Kinderopvang, peuterspeelzaal en school – instellingen die het kind regelmatig zien en die de ouders, de leidster, of docent kennen – zijn belangrijke gesprekspartners. De meeste ouders zijn het meest tevreden met de steun van school, kinderopvang en peuterspeelzaal. Ouders kloppen minder vaak aan bij hun huisarts, een CJG of bureau jeugdzorg. Wanneer er écht iets aan de hand is, dan pas worden deze benaderd. Ouders laten zich kritischer uit over het CJG en de schoolarts, dan over de opvang en school.

Een CJG is aanwezig daar waar de opvoedvragen worden gesteld: bij de opvang of op school.

Bijdragen aan een open opvoedklimaat

Een CJG mengt zich actief in het debat wetend dat alle ouders zich kwetsbaar voelen én dat iedere ouder faalervaringen kent met de daarbij horende schuldgevoelens (Schaubroeck, 2010). Een CJG heeft openlijk waardering voor de inzet van ouders en draagt zo bij aan een open opvoedklimaat. Je eigen situatie bevragen, openlijk vragen stellen en hulp durven vragen, zijn essentiële vaardigheden van ouders, die gehonoreerd en gewaardeerd worden. Een CJG is terughoudend met de term opvoedonzekerheid. Spreken over opvoedonzekerheid is niet productief, want bij opvoeden bestaat niet zoiets als zekerheid (Jonkers, 2003). Durven twijfelen en vragen stellen betekent dat ouders de metapositie innemen. Ouders kunnen makkelijk hun opvoedtwijfels en puzzels kunnen voorleggen bij het CJG.

Bij een open opvoedklimaat past het stimuleren van debat, ontmoetingen (Noens & Ramaekers, 2010) en informele netwerkvorming tussen (aanstaande) ouders. Bij dit laatste moet niet worden vergeten dat ouders een voorkeur hebben voor 'gelijkgestemden' (Bolt, 2000; Buysse, 2008). Het delen van ervaringen en inzichten biedt de mogelijkheid om met andere ogen naar de eigen situatie te kijken, of om tot ander inzichten te komen, of om de eigen situatie in een breder perspectief te plaatsen. Uitwisseling

van ervaringen met lotgenoten plaatst ouders in de metapositie waarin met afstand of vanuit een andere blik naar de eigen situatie wordt gekeken. Solidariteit tussen kwetsbare ouders kan worden gestimuleerd door het organiseren van lotgenotengroepen die eventueel een brug kunnen vormen naar hulpinstanties (Nys, 2010; Vanhee et al., 2001).

Solidariteit kan ook blijken uit bijvoorbeeld het betalen van reiskosten van ouders bij deelname aan een oudercursus of het realiseren van opvoedspreekuren buiten normale openingstijden zodat de ouder ook na werktijd een CJG kan bezoeken.

Oog hebben voor extra kwetsbare ouders

Een CJG heeft oog voor een groep ouders die extra kwetsbaar is en kinderen binnen belemmerende omstandigheden moeten grootbrengen. Zij zijn gebaat bij steun van een formeel opvoednetwerk, maar niet iedereen durft die hulp te vragen terwijl deze wel welkom is. Deze ouders zijn te bereiken middels interventies zoals 'Voorzorg' en 'Stevig Ouderschap'. Maar ook door in de zorg voor volwassenen (ziekenhuizen, psychiatrie en verslavingszorg) aandacht te hebben voor ouderschap en indien nodig ouders te verwijzen naar een CJG. Dit betekent dat een CJG niet alleen het netwerk rond het kind en de jeugdigen op orde moet hebben, maar ook het netwerk rond volwassenen, waar ouders zorg of steun krijgen. In het netwerk rond volwassenen is aandacht voor het ouderschap nog niet vanzelfsprekend. Op dit punt vervult het CJG een belangrijke rol.

Ouders als opdrachtgever

Een CJG verheldert de positie van ouders. Kinderen hebben het recht op optimale zorg, maar ouders hebben wettelijk de eindverantwoordelijkheid. Vertaald naar een CJG betekent dit, dat een CJG ouders als opdrachtgever ziet voor de hulp aan hun kind. Dit betekent, dat ouders recht hebben op verantwoording van de professional als vertegenwoordiger van een CJG over de hulp aan de ouder, het kind en bij opvoeding. Een CJG onderkent dat niet alle ouders als vanzelfsprekend de verantwoordelijkheid van de opvoedpraktijk kunnen dragen en kijkt welwillend met deze ouder mee. Betrokkenheid bij ouders is niet gebaseerd op (mogelijk) falen van ouders, maar op aandacht voor de inherente kwetsbaarheid van ouders en hun inzet voor de samenleving. Een CJG levert een bijdrage aan het versterken van de buffers rond ouderschap om stagnatie in ouderschapsgroei te voorkomen of te beperken.

Ouder als opdrachtgever in de CJG-praktijk

Hierboven is al beschreven dat ouders, als opdrachtgever, recht hebben op verantwoording van de professional. Dit houdt in dat ouders zoveel mogelijk de lead hebben bij het opstellen van hulpplannen en aanwezig zijn bij relevante interdisciplinaire overleggen. Dit kan bijvoorbeeld door te werken met Eigen Kracht Conferenties. Ouders houden de regie bij het opstellen van een hulpplan waarin staat beschreven welke steun zij van hun informele netwerk en van het professionals netwerk kunnen verwachten.

Verslaglegging is bedoeld voor de ouders en zo geschreven dat ouders begrijpen waarover het gaat. Ouders zijn de beheerders van het dossier en bepalen welke hulpverleners toegang krijgen.

Er is duidelijkheid over wanneer en waarover ouders worden geïnformeerd, en over de manier waarop.

Instrumenten zoals vragenlijsten zijn relevant voor ouders; niet slechts als beleidsinformatie voor de organisatie of de financiers.

Er wordt verantwoording afgelegd over het opslaan van gegevens in digitale systemen die gericht zijn op het opsporen van risico's. Gaat de ouder nog steeds akkoord dat de gegevens in deze systemen worden opgenomen? Zijn de gegevens daadwerkelijk nodig? Een CJG werkt met oudervriendelijk (kind)methodieken.

De oudervriendelijke professional

In een CJG werken reflectieve professionals met specifieke kennis en vaardigheden. Wat dat precies inhoudt moet nader worden omschreven. Hieronder wordt een aanzet gegeven.

De professional heeft naast kennis van de kindontwikkeling ook ouderschapskennis nodig, heeft zicht op stagnatie van het groeiproces van ouders en weet hoe je als professional kan bijdragen aan ouderschapsgroei. De professional gebruikt ouderschapstheorie als analysekader.

De professional moet een niet-veroordelende werkrelatie kunnen aangaan en uitgaan van het besef van verantwoordelijk-zijn van ouders, de ouder zien als eindverantwoordelijke consultvrager en rekening houden met de kwetsbaarheid en de raakbaarheid van ouders, wetend dat ook ouders (vaak hard) over zichzelf oordelen.

De professional neemt zelf de metapositie in en beschikt over gespreksvaardigheden die de ouder uitnodigen om zijn of haar verhaal te vertellen en de ouder in de metapositie brengen.

Ouders adviseren met 'goede ouder'-ervaringen als uitgangspunt

De stap naar een CJG kan ouders een 'goede ouder'-ervaring opleveren wanneer er aandacht is voor de krachten van ouders.

Wat werkt in een positieve situatie?

Wat deed de ouder in die situatie?

Hoe kan dit worden ingezet tijdens 'probleemmomenten'?

Een dergelijke benadering levert verschillende winstpunten op: de ouder wordt versterkt en gemotiveerd. 'Nieuw' gedrag is gemakkelijker aan te leren omdat de ouder zelf zijn eigen voorbeeld is en vaak ook verbaast staat over zijn of haar 'verborgen' competenties. Ook CJG-medewerkers zijn soms verbaasd over de verborgen competenties van ouders. (Bron: Nji linked-in groep discussie: Het CJG zou 'goede ouder'-ervaringen moeten bieden.)

De professional handelt oudervriendelijk

De professional is transparant over zijn eigen handelen, werkwijze en positie; heeft oog voor het (leuke, aardige, actieve) kind; geeft aanwijzingen over wat een ouder voor het

kind kan doen tijdens bijvoorbeeld inentingen of onderzoek. Treedt volgend of leidend op naar gelang de behoefte van de ouder; heeft oog voor de interactie tussen ouder en kind; denkt met cliënt mee; heeft oog voor de kracht van ouders door 'goede ouder'-ervaringen als inspiratiebron te nemen bij het zoeken naar voor de ouder werkbare oplossingen.

Oudervriendelijke screening in een CJG

Screening van de kindontwikkeling kan door ouders te bevragen over welke zorgen zij hebben over het kind. Het serieus nemen van deze zorgen van ouders zal de werkwijze van Centra voor Jeugd en Gezin meer oudergericht maken en dient als uitgangspunt bij het succesvol traceren van ontwikkelings- en gedragsproblemen bij kinderen. De zorgen van ouders zijn goede voorspellers van emotionele of gedragsproblemen bij kinderen. De Amerikaanse kinderarts Frances Page Glascoe (1999; 2003) ontwikkelde een test die ouders systematisch en op de juiste wijze vraagt naar hun zorgen over hun kind. De introductie van deze test in het Nederlandse CJG kan een vraaggerichte manier van werken introduceren, want de zorgen van ouders vormen het uitgangspunt voor het gesprek. Verder stimuleert het gericht en gestructureerd bevragen de reflectie van ouders. Zij worden uitgenodigd om mogelijke, beginnende problemen te benoemen. Zo kan een dialoog ontstaan tussen de ouder als ervaringsdeskundige en de professional die afhankelijk van de situatie, de ouder geruststelt of informatie geeft, of doorverwijst naar een instantie voor opvoedingsondersteuning, of die vaststelt dat nader onderzoek van het kind nodig is.

Versterken van de buffers

Tijdens het contactmoment met ouders vindt er een korte screening plaats van de buffers waarbij tegelijkertijd wordt gekeken hoe deze kunnen worden versterkt. Dit idee moet nog worden uitgewerkt, maar zou bijvoorbeeld kunnen plaatsvinden aan de hand van de volgende vragen:

- Hoe ervaart de ouder het ouderschap?
- Ervaart de ouder voldoende en ook prettige steun vanuit haar omgeving?
- Heeft de ouder het gevoel overzicht te hebben, of stelt hun kind hen voor veel opvoedpuzzels?
- Heeft ze behoefte aan (professionele) steun?

Ten slotte

De belangrijkste conclusie van dit artikel is dat een oudervriendelijk CJG niet alleen de kracht van ouders, maar vooral de buffers rond het ouderschap moet versterken door ouders te erkennen als een opzichzelfstaande doelgroep en als opdrachtgever voor de zorg voor hun kind. De frase 'de kracht van ouders versterken' past binnen een ideologie waarin kinderen grootbrengen wordt gezien als een individuele verantwoordelijkheid. Binnen deze ideologie is er alle ruimte voor diverse mythes en ligt het voor de hand om ouders van alles en nog wat te verwijten. Aandacht voor het versterken van de buffers plaatst het grootbrengen van kinderen daarentegen binnen een sociale om-

geving waarin juist een CJG taken heeft. Een oudervriendelijke CJG kan bijdragen aan 'goede ouder'-ervaringen, het reflecteren van ouders, helpen om taken te verdelen en het vormen van en een beroep doen op een solidaire gemeenschap. Het versterken van de buffers rond het ouderschap betekent het herijken van de betrokkenheid van een CJG bij ouders en opvoeding. Aandacht voor het ouder- en het kindperspectief biedt beleidsmakers en medewerkers van een CJG meer ruimte om te manoeuvreren tussen terughoudendheid en betrokkenheid en dat geeft een bredere basis voor het bieden van steun op maat.

Literatuur

- Baartman, H. (2011). Een nabeschouwing. *Ouderschapskennis*, 14(1), 58-60.
- Baert, D. (2001). Antwerpse Handjes. Een essay over theoriegestuurde praktijk. *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 4(1), 87-100.
- Blaak, R. (2011). Zitten jullie wel op één lijn? *Ouderschapskennis*, 14(1), 22-33.
- Bolt, L. (2000). Sociale Erfenissen. Oriëntaties van ouders bij het opvoeden. Delft: Eburon.
- Buysse, A. (2008). Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek. Gent: Universiteit Gent.
- Christie, J., Poulton, B.C., & Bunting, B.P. (2008). An integrated mid-range theory of post-partum family development: a guide for research and practice. *Journal of Advanced Nursing*, 61(1), 38-50.
- Dijkstra, S. (2000). Met vallen en opstaan. Hoe vrouwen en mannen betekenis geven aan geweldservaringen uit hun kindertijd. Delft: Eburon.
- Doorten, I., & Bucx, F. (2011). Steun voor ouders bij de opvoeding: de rol van sociale netwerken, formele instanties en de buurt. In F. Bucx (red), *Gezinsrapport 2011: Een portret van het gezinsleven in Nederland* (pp. 180-196). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Glascoc, F.P. (1999). Using Parents' Concerns to Detect and Adress Developmental and Behavioral Problems. *JPSN*, 4(1), 24-35.
- Glascoc, F.P. (2003). Parents Evaluation of Developental Status. How Well Do Parents' concern Indentify Children With Behavioral and Emotional Problems? *Clinical Pediatrics* (March), 133-138.
- Hoek, M. (2008). Ontheemd ouderschap. Betekenis van zorg en verantwoordelijkheid in beleidsteksten opvoedingsondersteuning 1979-2003. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Hoek, M. (2010). Ouderschapsgroei van beginnende ouders. Van besef van verantwoordelijk zijn tot 'goede ouder'-ervaringen. *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 13(1), 27-38.
- Hoek, M., & Miley, H. (2012). Solidariteit tussen ouders – niet vanzelfsprekend. Inleiding op het thema. *Ouderschapskennis*, 15(2), 98-100.
- Hoek, M., Miley, H., & Remmerswaal, P. (2012). Complexiteit van solidariteit. *Ouderschapskennis*, 15(1), 14-16.
- Jonkers, M. (2003). Een miskende revolutie. Het moederschap van Marokkaanse vrouwen. Amsterdam: Aksant.

- Noens, P., & Ramaekers, S. (2010). *Opvoedingsondersteuning in ontmoeten. Onderzoeksverslag ter ontwerp van een bronnenboek*. Leuven: Laboratorium voor Educatie en samenleving, K.U. Leuven.
- Nys, K. (2010) Groepswerk met ouders in perspectief: hoe kwetsbare ouders elkaar steun bieden. *Ouderschapskennis*, 13(1), 195-208.
- Ouders als onderzoekers (2012). Ouders als onderzoekers. Inspiratie tot participatie en sociale actie. Gent: Agentschap Jeugdwelzijn.
- Pas, A. van der (2003). *A Serious Case of Neglect: The Parental Experience of Child Rearing*. Delft: Eburon.
- Pas, A. van der (2005). *Eert uw Vaders en uw Moeders. Opvoedproblemen nader verklaard*. Amsterdam: SWP.
- Rogan, F. et al. (1997). Becoming a mother – developing a new theory of early motherhood. *Journal of Advanced Nursing*, 23, 977-885.
- Schaubroeck, K. (2010) Een verpletterend gevoel van verantwoordelijkheid. Waarom ouders zich altijd schuldig voelen. Breda: De Geus.
- Shapiro, V. (2006a). De ouderbegeleidende positie bewaren wanneer een kind in gevaar is. *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 9(3), 199-212.
- Shapiro, V. (2006b). Ouders laat je nooit alleen aanmodderen. *Tijdschrift Ouderschap & Ouderbegeleiding*, 9(3), 213-224.
- Shapiro, V., Fraiberg, S., & Adelson, E. ([1980] (2006)). Billy: Ouder-kindpsychotherapie bij een baby die gevaarlijk ondervoed is. In *Lekkerkerk lecture 2006* (pp.9-33). Eigen beheer Alice van de Pas.
- Stern, D.N., & Bruschweiler-Stern, N. (1998). *The Birth of a Mother. How the Motherhood Experience Changes You Forever*. New York: Basic Books.
- Vanhee, L., Laporte, K., & Corveleyn, J. (2001) *Kansarmoede en opvoeding: wat de ouders erover denken*. Leuven: Garant.
- Weille, K.L.H. (2011). Ouderschap: een wilde rit in de achtbaan – ongelooflijk glorieus, ellendig, aangrijpend en intens ... *Ouderschapskennis*, 14(1), 102-117.
- Wilkins, C. (2006). A qualitative study exploring the support needs of first-time mothers on their journey towards intuitive parenting. *Midwifery*, 22, 169-180.